

Першы батанічны шматмоўны слоўнік Зоські Верас

А.А. Любчанка, 4 курс,
філалогіі,

факультэт

беларускай і рускай

наук. кір. -канд. філал. навук, дацэнт Н.П. Лобань

Зоська Верас (Людвіка Антонаўна Сівіцкая, па мужу Войцік (1892–1991)) - беларуская пісьменніца, грамадска-культурная дзеячка, лексікограф. Яна – карэспандэнт “Нашай Нівы”, супрацоўнік выданняў Беларускай сялянска-работніцкай Грамады, рэдактар часопісаў "Заранка" (1927) і “Беларуская борць” (1934), аўтар мемуарных публікацый пра М. Багдановіча, Г. Леўчыка, Ядвігіна Ш., Ул. Галубка і інш. Зоська Верас – аўтар першага (батанічнага) шматмоўнага слоўніка. **“Беларуска-польска-расейска-лацінскі батанічны слоўнік”** Зоські Верас быў выдадзены ў 1924 г. у Вільні, якраз у той час, калі адбывалася фарміраванне і станаўленне беларускай лексікаграфіі і навуковай тэрміналогіі, тэрмінасістэм розных галін навукі, культуры і тэхнікі. Мэта выдання – паказаць, што ў беларускіх народных назвах раслін адлюстраваны сапраўдны духоўны скарб, набычынасць, спрадвечная мудрасць, розум, талент беларускага сялянства, народа. З прадмовы да слоўніка даведваемся, што ён, слоўнік, “чалавеку цікаваму, знаёмаму з назовамі раслінаў у яго роднай мове і то з назовамі не штучнымі, выдуманымі, а чыста народнымі...” [1, с. 3].

Людвіка Войцік выкарыстаў у слоўніку матэрыялы – перш за ўсё і галоўным чынам – з уласных назіранняў. Родныя назвы раслін Сакольшчыны дапоўніла назвамі з Лепельскага, Дзісенскага, Пружанскага паветаў а таксама, хоць і небагатымі матэрыяламі, сабранымі знаёмымі. Карысталася яна і працай М.Федароўскага “*Lud Białoruski na Kusi litewskiej*”, слоўнікам братоў Максіма і Гаўрылы Гарэцкіх. Батанічны слоўнік Зоські Верас – гэта лексікаграфічнае апісанне трохсот дзвюх раслін, у ліку іх – больш за дзевяноста лекавых, усіх назваў раслін – чатырыста дваццаць чатыры. Гэта тлумачыцца тым, што “адна і тая... расліна на Беларусі мае часта розныя назвы, іншы раз зусім адна да аднае непадобныя” [1, с. 4]. Слоўнік Зоські Верас складаецца з чатырох частак: уласна чатырохмоўнага слоўніка (*Братачкі – bratki – анютины глазки – Viola tricolor*) і алфавітных даведнікаў на польскай, рускай і лацінскай мовах. Назвы раслін падаюцца ў алфавітным парадку. Пры дапамозе дадатка (ён у канцы слоўніка) вельмі проста і лёгка арыентавацца і знаходзіць патрэбную назву расліны, што робіць слоўнік зручным пры карыстанні. Моўны ўказальнік падаецца асобна, у ім – назвы па-польску, па-руску, па-латыні.

Слоўнік – сведчанне багацця жывой народнай мовы, багацця яе арыгінальнай батанічнай тэрміналогіі. Пацверджанне гэтых слоў

– у радках слоўніка: **Жабіныя вочкі** – *niezarotinajki* – *незабудки* – *Myosotis palustris*; **Жоўтазель** – *janowiec* – *дрок красильный* – *Genista tinctoria*. Слоўнік засведчыў сінанімічнае багацце беларускіх батанічных назваў: *падарожнік* – *мацаўнік*; *цвінтарэй* – *сардэчнік*; *жоўтазель* – *жаўцюха*, *жаўціла*, *жаўцічнік*, *жоўтае зелле*, *хварбідла*, *ніцлаза*, *прытуліца* і інш.

Усе беларускія назвы раслін паводле структуры можна падзяліць на тры групы: простыя назвы-словы (*аўсюг*, *блёкат*, *бабоўнік*), тэрміны-словазлучэнні (*гусячыя лапкі*, *заячы мак белы*, *святога Пётры і Паўла ключыкі*), складаныя назвы-словы (*брат-зсястрою*, *дзевясіл*, *чортапалох*). Вызначаюцца пэўныя тыпы ўтварэння тэрмінаў: суфіксальны (*капытнік*, *сардэчнік*, *мятліца*, *зуброўка*), прэфіксальна-суфіксальны (*пралеска*, *падснежнік*, *пераступнік*), лексіка-сінтаксічны (*панна-дзяванна*, *брат-зсястрою*), асноваскладанне (*сіваніжма*, *ніцлаза*, *вэрбалоз*). Некаторыя з назваў вылучаюцца цікавай народнай этымалогіяй, якая адлюстроўвае нацыянальна-культурную спецыфіку мовы.

Паслядоўнае адлюстраванне ў назвах раслін іх пэўных якасцей і ўласцівасцей – колеру, смаку, месца, дзе расце пэўная расліна, практычнага прымянення ў медыцыне і інш. – дазваляе вызначыць звыш 10 адпаведных тэматычна-сэнсавых груп тэрмінаў, якія раскрываюць унутраную форму наймення: *паўзун лесавы*, *кіслец*, *гойнік*, *дурман* і інш.

Матэрыялы, сабраныя і спарадкаваныя Зоськай Верас у “Беларуска-польска-расейска-лацінскім батанічным слоўніку”, маюць відавочную, непаўторную каштоўнасць. Яны былі неабходны тады, калі сучасная беларуская батанічная тэрміналогія яшчэ прыводзілася ў пэўную сістэму. Вядома, што батанічная навуковая тэрміналогія любой мовы ўзнікае толькі тады, калі ёсць так званая народная тэрміналогія. У слоўніку народная тэрміналогія займае значнае месца, большая яе частка ўвайшла ў беларускую навуковую тэрміналогію. Доўгі час (звыш сарака гадоў) “Батанічны слоўнік” Зоські Верас быў адзіным дапаможнікам у працы батанікаў. У 1967 г. – праз сорок тры гады – з’явіўся “Лаціна-руско-беларускі батанічны слоўнік” Анатоля Кісялеўскага [2].

Слоўніку Зоські Верас у 2014 г. спаўняецца дзевяноста гадоў. Ён стаў бібліяграфічнай рэдкасцю, але сваю навуковую і практычную каштоўнасць захаваў да нашых дзён.

Літаратура

1. Верас Зоська. Беларуска-польска-расейска-лацінскі батанічны слоўнік / Зоська Верас. – Вільня: Голас Беларусы, 1924. – 76 с.
2. Киселевский, А. И. Латино-русско-белорусский ботанический словарь / А. И. Киселевский. – Минск, 1967.